

Έρευνα Κοινής Γνώμης: Οι αντιλήψεις των Κυπρίων για τους Πρόσφυγες, Αιτητές ασύλου και Μετανάστες

Συνοπτική περιγραφή
21 Μαρτίου 2023

Την έρευνα ανέλαβε το Πανεπιστημιακό Κέντρο Ερευνών Πεδίου (ΠΑΚΕΠΕ) του Πανεπιστημίου Κύπρου, εκ μέρους της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) στην Κύπρο. Η έρευνα διεξήχθη στην Κύπρο μεταξύ Σεπτεμβρίου και Δεκεμβρίου 2022 με σκοπό να μελετήσει τις αντιλήψεις και τις στάσεις του κοινού σχετικά με τους πρόσφυγες, τους αιτητές ασύλου και τους μετανάστες καθώς και να καταγράψει τις τάσεις ή τις αλλαγές στην κοινή γνώμη από την τελευταία έρευνα που διεξήχθη για την Ύπατη Αρμοστεία το 2018. Για την παρούσα έρευνα έγινε ανάλυση των απόψεων του πληθυσμού που βρίσκεται στις περιοχές που ελέγχονται από την Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Ύπατη Αρμοστεία θα αξιοποιήσει τα ευρήματα αυτά ώστε να αναπτύξει συγκεκριμένες και ενημερωμένες στρατηγικές σχετικές με το έργο της στην Κύπρο.

Κύρια ευρήματα και εισηγήσεις

Μία από τις αλλαγές που καταγράφεται αφορά στην χώρα προέλευσης των προσφύγων και αιτητών ασύλου. Ενώ το 2018, υπήρχε η αντίληψη ότι οι κύριες χώρες προέλευσης των προσφύγων και αιτητών ασύλου ήταν οι χώρες της Μέσης Ανατολής, σήμερα, επικρατεί η αντίληψη ότι η πλειοψηφία των εν λόγω ομάδων προέρχονται από Αφρικανικές χώρες. Επιπλέον, οι εκτιμήσεις για τους αριθμούς των προσφύγων που διαμένουν στην Κύπρο έχουν αυξηθεί σε σχέση με την έρευνα του 2018. Οι πρόσφυγες που έφτασαν στην Κύπρο από την Ουκρανία από τον Φεβρουάριο του 2022 δεν θεωρούνται ως αιτητές ασύλου ούτε ως πρόσφυγες. Επιπλέον, στην έρευνα καταγράφηκε υπερεκτίμηση εκ μέρους των συμμετεχόντων αναφορικά με τα ποσά που δικαιούνται να λαμβάνουν οι αιτητές ασύλου ως μηνιαίο επίδομα και άλλων ποσών που αφορούν σε κρατικές οικονομικές δαπάνες για τους αιτητές ασύλου.

Η πιο αξιοσημείωτη αλλαγή μεταξύ του 2018 και του 2022 αφορά στο θέμα της ένταξης καθώς καταγράφεται μια σημαντική στροφή προς περισσότερο αρνητικές στάσεις απέναντι στην ένταξη. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων φαίνεται να αναγνωρίζει ότι ορισμένα εμπόδια στην ένταξη των προσφύγων, όπως η ξενοφοβία και ο ρατσισμός, σχετίζονται με τις στάσεις που διατηρεί ο τοπικός πληθυσμός. Ενώ αυτό το εύρημα υποδηλώνει ότι το κοινό έχει αυξημένη επίγνωση σχετικά με τον αντίκτυπο που έχουν οι αρνητικές νόρμες, ένας σημαντικός αριθμός συμμετεχόντων πιστεύει ότι οι πρόσφυγες και οι αιτητές ασύλου δεν είναι οι ίδιοι

πρόθυμοι να ενσωματωθούν στην κυπριακή κοινωνία. Η ιδέα ότι οι πρόσφυγες και οι αιτητές ασύλου δεν θέλουν οι ίδιοι να ενσωματωθούν στην κυπριακή κοινωνία λειτουργεί ως ιδεολογική στρατηγική ηθικής απεμπλοκής, η οποία μεταθέτει την ευθύνη για την ένταξη στους ίδιους τους πρόσφυγες και τους αιτητές ασύλου. Η αντίληψη ότι οι πρόσφυγες και οι αιτητές ασύλου προτιμούν να αλληλεπιδρούν μόνο με μέλη που προέρχονται από τις δικές τους εθνοτικές ομάδες, επικράτησε μεταξύ των συμμετεχόντων, γεγονός που υποδηλώνει περαιτέρω ότι το κοινό τείνει να μεταθέτει την ευθύνη για την ένταξη στους ίδιους τους πρόσφυγες και τους αιτητές ασύλου.

Βάση των ευρημάτων, καταγράφεται επίσης μια αυξημένη τάση που ευνοεί την απομόνωση αντί την ενσωμάτωση. Τα ποσοστά των συμμετεχόντων που επιλέγουν τους καταυλισμούς ως τρόπο φιλοξενίας των προσφύγων και των αιτητών ασύλου έχουν αυξηθεί από το 2018, ενώ τα ποσοστά των συμμετεχόντων που επιλέγουν την ένταξη στην κοινωνία ως τρόπο φιλοξενίας των προσφύγων και αιτητών ασύλου έχουν μειωθεί από το 2018. Αυτό πιθανώς να οφείλεται στον κυρίαρχο πολιτικό και δημόσιο λόγο όπου και απουσιάζει η συνιστώσα της ένταξης των προσφύγων.

Αναφορικά με τους όρους *πρόσφυγες*, *αιτητές ασύλου* και *μετανάστες* εξακολουθεί να υπάρχει σύγχυση στην κοινή γνώμη σχετικά με τη σημασία των όρων, τις ομοιότητες και τις διαφορές. Η αναπαράσταση των εν λόγω ομάδων δομείται κυρίως από δύο κατηγορίες: την κατηγορία των *κακουχιών/δυσκολιών* και την κατηγορία των *αρνητικών στοιχείων/απειλών*. Συγκρίνοντας τις τρεις ομάδες, η πιο αρνητική αναπαράσταση είναι αυτή για τους αιτητές ασύλου ενώ η λιγότερο αρνητική αναπαράσταση είναι αυτή για τους πρόσφυγες. Αυτό ενδεχομένως να αποδίδεται στο γεγονός ότι πολλοί Κύπριοι ταυτίζονται με τους πρόσφυγες λόγω του βίαιου εκτοπισμού το 1974. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αναφορές σε κακουχίες/δυσκολίες έγιναν και για τις τρεις προαναφερθείσες ομάδες, γεγονός που υποδηλώνει αναγνώριση των δύσκολων συνθηκών που αντιμετωπίζουν. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι οι ερωτηθέντες αντιλαμβάνονται τους πρόσφυγες ως την ομάδα που υποφέρει περισσότερο, ενώ οι αιτητές ασύλου προσλαμβάνονται ως η ομάδα που υποφέρει λιγότερο. Επιπλέον, μεταξύ των τριών ομάδων, οι πρόσφυγες προσλαμβάνονται ως η λιγότερο απειλητική ομάδα ενώ οι αιτητές ασύλου θεωρούνται ως η πιο απειλητική ομάδα. Η ομάδα των μεταναστών βρίσκεται στο ενδιάμεσο των δύο ομάδων, τόσο όσον αφορά τις κακουχίες/δυσκολίες που αντιμετωπίζει όσο και αναφορικά με τα αρνητικά στοιχεία/απειλές που συνιστά στην κοινωνία.

Στα θετικά που κατέγραψε η έρευνα, περιλαμβάνεται το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων αναγνωρίζει ξεκάθαρα τις δύσκολες συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες και οι αιτητές ασύλου στα κέντρα υποδοχής, τα οποία θεωρούνται επισφαλής και ακατάλληλα για διαβίωση. Επιπλέον, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ανταποκρίθηκε θετικά σε εκκλήσεις για υποστήριξη και δωρεές τροφίμων, ρούχων, χρημάτων ή και σε παροχή άλλης μορφής υποστήριξης σε καθημερινά ζητήματα. Ένα ενθαρρυντικό στοιχείο που επίσης καταγράφεται είναι η πρόθεση των ατόμων να συνεχίσουν να προσφέρουν αυτού του είδους την υποστήριξη και στο μέλλον. Αυτά τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι η επικρατούσα τάση αναφορικά με το θέμα της υποστήριξης των

προσφύγων βασίζεται κυρίως σε φιλανθρωπική δράση και προσέγγιση αντί προσέγγισης βασισμένης στα ανθρώπινα δικαιώματα που θα διασφαλίζει την παροχή ασύλου στους πρόσφυγες και την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία. Επιπλέον, οι ερωτηθέντες εξέφρασαν στην πλειοψηφία τους, απροθυμία για χορήγηση υπηκοότητας στους πρόσφυγες.

Αναφορικά με την καθημερινή επαφή με τους πρόσφυγες, φαίνεται ότι με την πάροδο του χρόνου το κοινό έρχεται σε συχνότερη επαφή και επικοινωνία με τους πρόσφυγες σε σχέση με το 2018, αν και σήμερα δηλώνουν ότι η επαφή δεν είναι τόσο ευχάριστη σε σχέση με το 2018. Να σημειωθεί, ωστόσο, ότι οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες που δήλωσαν ότι αλληλεπιδρούν, αναφέρουν κυρίως ευχάριστα συναισθήματα. Αυτό το εύρημα υπογραμμίζει τις ευεργετικές επιδράσεις της προσωπικής επαφής όπως προβλέπονται από την κοινωνιο-ψυχολογική θεωρία της προσωπικής επαφής (contact theory).

Το μικρό μέγεθος της Κύπρου, οι πιθανές αλλαγές της δημογραφίας του νησιού και ο φόβος της εγκληματικής/βίαιης συμπεριφοράς συνεχίζουν να αποτελούν τις κύριες ανησυχίες του κοινού σχετικά με τους πρόσφυγες και τους αιτητές ασύλου. Σύμφωνα και με προηγούμενα ευρήματα αναφορικά με τις εν λόγω ανησυχίες και φόβους, καταγράφεται μια προτίμηση στην ιδέα της εισαγωγής ορίου στον αριθμό των προσφύγων και αιτητών ασύλου που μπορεί να δεχθεί η Κύπρος. Επιχειρήματα ότι η Κύπρος δεν έχει την ικανότητα να δεχτεί περισσότερους αιτητές ασύλου αλλά ούτε είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τις αυξανόμενες αφίξεις αντικατοπτρίζονται επίσης στα ευρήματα της έρευνας.

Ένα άλλο θετικό στοιχείο που καταγράφει η έρευνα αφορά στην αναγνωρισιμότητα της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων γνωρίζει τον οργανισμό και καταγράφονται επίσης αυξημένες επισκέψεις στον ιστότοπο και στις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες σε σχέση με το 2018. Ωστόσο, χρειάζεται να γίνουν περισσότερες δράσεις ενημέρωσης κι ευαισθητοποίησης τόσο από την Ύπατη Αρμοστεία όσο και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς, περιλαμβανομένων των ΜΜΕ, για την αντιμετώπιση των αρνητικών αντιλήψεων που έχουν καταγραφεί μέσα από αυτή την έρευνα. Η συνεργασία με τα ΜΜΕ ώστε να ενισχυθεί η ευαισθητοποίηση του κοινού καθώς και η αφήγηση/προβολή ανθρωπίνων ιστοριών πρέπει να αποτελεί συνεχή στόχο. Η χρήση απειλητικών πλαισίων αναφοράς στα ρεπορτάζ των μέσων ενημέρωσης τείνει να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη στάση απέναντι στην ένταξη των προσφύγων. Αντίθετα, όταν χρησιμοποιούνται ανθρωπιστικά πλαίσια αναφοράς, ο αντίκτυπος, όπως έχει διαπιστωθεί, είναι θετικός.

Συνοψίζοντας, η Ύπατη Αρμοστεία μαζί με άλλους αρμόδιους φορείς, μπορούν να αξιοποιήσουν τις θετικές στάσεις που καταγράφονται στην έρευνα για σημαντικό μέρος των συμμετεχόντων. Μία από τις σημαντικότερες παρεμβάσεις, οι οποίες αποδεδειγμένα έχουν θετικό αποτέλεσμα, αφορά στην υπόθεση/θεωρία της αλληλεπίδρασης (contact theory). Οποιαδήποτε προγράμματα που στοχεύουν να φέρουν τον τοπικό πληθυσμό σε επαφή με πρόσφυγες, αιτητές ασύλου και μετανάστες σίγουρα θα συνεισφέρουν θετικά στην άμβλυνση των φόβων, τόσο ρεαλιστικών όσο και συμβολικών, οι οποίοι δημιουργούν προκαταλήψεις και αντιδράσεις σε πολιτικές που στηρίζουν πρόσφυγες και αιτητές ασύλου. Ως καταληκτικό

σχόλιο να επισημάνουμε την ανάγκη να συμπεριληφθεί στο δημόσιο και πολιτικό διάλογο το θέμα της ένταξης των προσφύγων και αιτητών ασύλου ως μια σημαντική παράμετρος στη συνολική διαχείριση του ζητήματος του ασύλου και της μετανάστευσης.

Μεθοδολογία

Η έρευνα αυτή αποτελείται από δύο φάσεις. Για τις ανάγκες της ποιοτικής φάσης, πραγματοποιήθηκαν τρεις ομάδες εστιασμένων συζητήσεων στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Οι ομάδες εστιασμένων συζητήσεων ήταν ετερογενείς ως προς τη σύνθεση τους και περιλάμβαναν άτομα από διαφορετικά υπόβαθρα ως προς την ηλικία, την πόλη και το επάγγελμα. Τόσο τα ευρήματα από τις ομάδες εστιασμένων συζητήσεων όσο και σχετική βιβλιογραφία για τη μετανάστευση, αξιοποιήθηκαν για την ανάπτυξη του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε ακολούθως στην ποσοτική φάση της μελέτης.

Η ποσοτική φάση περιέλαβε τηλεφωνική έρευνα μεγάλης κλίμακας η οποία διεκπεραιώθηκε ανάμεσα στο γενικό πληθυσμό. Ο συνολικός αριθμός συμμετεχόντων ήταν 1.057 άτομα. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων μεταξύ 3 και 27 Νοεμβρίου 2022 από το Πανεπιστημιακό Κέντρο Ερευνών Πεδίου του Πανεπιστημίου Κύπρου και αναλύθηκαν με ποσοτικές μεθόδους. Τα δεδομένα ήταν σε μεγάλο βαθμό αντιπροσωπευτικά του ελληνοκυπριακού πληθυσμού της Κύπρου μετά από σχετική στάθμιση.